

De Franse linkerkzijde op zoek naar strategieën

► Roger Martelli

In april en in juni leed de Franse linkerkzijde twee pijnlijke nederlagen. Zij werd tezelfdertijd geconfronteerd met de achteruitgang van de partijen die behoren tot 'la gauche plurielle', met de groei van het Front National, en met de spectaculaire toename van het aantal niet-stemmers. De volksklassen, die de basis vormden voor links in de zestig- en zeventiger jaren, hebben haar in 2002 in de steek gelaten. Electoraal verslagen en voor minstens 5 jaar naar de oppositie verwezen, moet links zich reconstrueren. Maar om projecten en strategieën herop te bouwen, moet zij eerst nog de redenen van haar mislukking te begrijpen.

Interne discussie bij de socialistische partij (PS)

'La gauche plurielle' is het meest getroffen. Haar dominante politieke formatie bevindt zich in het centrum van de beroering. Wat overkwam toch de socialisten? Hebben zij slecht geregeerd? "Ja en neen", antwoordt Henri Emmanuelli, volksvertegenwoordiger van de Landes, "vanaf 2000 zag de regering af van hervormingen en kwam zij terecht in een 'overwegend sociaal-liberale beheersfase.'" (*Libération*, 12 september 2002). "Drogreden", antwoorden Alain Bergounioux en Henri Weber 10 dagen later (*Libération*, 23 september), "de hervormingen werden doorgevoerd van het begin tot het einde van de legislatuur". Zij voegen hieraan toe, dat de socialisten er anderszits niet in geslaagd zijn de belichaming te vormen van de "realistische utopie, waarzonder de burgers zich op zichzelf terugplooiën". Wat te doen dan? De waaier van socialistische antwoorden is breed. Officieel wil niemand het Britse voorbeeld: Laurent Fabius weigert voorgesteld te worden als de Franse kloon van Tony Blair, en

Dominique Strauss-Kahn zweert bij hoog en bij laag dat hij geen sociaal-liberaal is. Maar de 'Fabiusiaan' Henri Weber praat publiekelijk met Jean-Marie Bockel, die zijn bewondering voor de Britse travaillistische leider niet onder stoelen of banken steekt.

De dag na verkiezingen die zo sterk het afhaken van de linkse volksmassa aantoonde, staat het niet goed zich teveel naar 'rechts' binnen de socialistische partij te affirmeren. Tot nu hadden de als meest links bestempelde stromingen eerder de wind in de zeilen. Henri Emmanuelli – die in 1995, tegen Lionel Jospin, kandidaat was voor de presidentiële kandidatuur – hernieuwde meteen zijn oproep "tot het verplaatsen van het zwaartepunt van de PS", om deze "links te herankeren", voegde hij eraan toe. Hij werd hierin bijgetreden door een deel van 'la Gauche socialiste' rond Jean-Luc Mélançon. Julien Dray, volksvertegenwoordiger van de Essonne, is hen niet gevolgd: hij verkiest binnen de meerderheid van de PS te blijven om, zegt hij, ook deze "links te verankeren". Dat bracht hem ertoe zich te associëren met twee andere belangrijke socialistische prominenten: Vincent Peillon, voormalig woordvoerder van nationaal secretaris François Hollande, en Armand Montebourg, de volksvertegenwoordiger van Saône-et-Loire, die roem oogstte met de organisatie van een petitie in het parlement voor het (justitieel) onderzoek tegen Jacques Chirac. Wat Martine Aubry, burgemeester van Rijsel en gangmaakster van de wet op de 35-urenweek, betreft: zij beperkte zich ertoe om, einde juni, met reële overtuigingskracht te stellen dat de socialisten moeten "zoeken naar een verbond tussen de uit-

gesloten, de volksklassen en de middenklassen". Dit veronderstelt voor haar het terugvinden van de door de liberale "individualisering" naar beneden gehaalde gemeenschapszin.

Welke politieke inhouden en welke allianties? Globaal blijven de socialistische binnen een logica die inherent aan het dominerend economisch systeem is. De vragenlijst die aan de militanten begin september werd gericht, herinnert eraan dat het objectief van de socialistische erin bestaat "het kapitalisme te beheersen", en Henri Emmanuelli zelf – die "het pseudo-revolutionair vertoog over een breuk met het kapitalisme" verwerpt – aanvaardt het idee dat men "zich kan aansluiten bij de markteconomie", – waarbij hij er tevens aan toevoegt dat men evenwel zich er "niet moet naar plooiën en zonder reserves ermee moet instemmen". Maar binnen deze gemeenschappelijke demarche – die op lange termijn het fundament uitmaakt van de sociaal-democratische partij – variëren op zijn minst de toepassingsmodaliteiten. Als lezers van de theoretici van het sociaal-liberalisme geven de aanhangers van Laurent Fabius de voorkeur aan een logica van kansengelijkheid voor elk individu, eerder dan aan een traditioneel herverdelende logica. De linkerflank lijkt zelf meer verankerd in de zoektocht naar een herverdelende sociale politiek die steunt op een in stand gehouden openbare sector.

En met welke allianties dit alles realiseren? De voorlopige meerderheidslijn die belichaamd wordt door François Hollande – die kort geleden de apostel was van een 'gauche plurielle' dat zorgvuldig gecontroleerd werd door de dominerende partij – behoudt zeer zeker het objectief van een "verzameling van links". Maar de officiële meerderheid tempert de gedachte aan een eenheidspartij – een project waarvan de socialistische, aan het einde van de zomer, snel het irrealisme inzagen. Maar door wat vervangen we 'la gauche plurielle'? Het antwoord hierop wordt verdaagd. "Voor het ogenblik suggereer ik, ons enkel met ons zelf in te laten", legt François Hollande uit op de zomeruniversiteit van zijn partij.

Het zijn eerder de aanhangers van de "rechterzijde" binnen de PS, die verder blijven pleiten voor een "grote partij van links". Dominique Strauss-Kahn, de eerste Minister voor Economie en Financiën van Lionel Jospin, legde in een artikel voor het dagblad *Le Monde* van 2 oktober uit, dat men

diende te kiezen tussen "hervorming" en "radicaliteit", en als middel voor de "partij van de linkerzijde" tegen de "pool van de radicaliteit". Hij drukte aldus zijn vrees uit voor het perspectief van een bondgenootschap tussen de communisten, uiterst links, de Groenen en een deel van de "sociale beweging".

De ecologisten op zoek naar een identiteit

De ecologisten bevinden zich in een curieuze situatie. Al bij al zouden zij tevreden kunnen zijn over hun verkiezingscores, de beste die zij ooit behaalden bij dit soort raadplegingen. Maar de onbeduidendheid van hun parlementaire vertegenwoordiging zegt wat over de blijvende zwakte van een organisatie die het voor haar institutionele inplanting nog moet hebben ... van de goedwillendheid van haar eventuele partners. En de ecologistische formatie heeft min of meer het gevoel dat de vedetterol die haar toekwam, haar ten onrechte werd ontnomen, vooreerst door de hoopvolle verwachtingen van de "derde man" Jean-Pierre Chevènement, vervolgens door de doorbraak van trotskiserend uiterst links. Wanneer er een opening tot stand lijkt te komen, barsten bij de Groenen eens te meer interne twisten los, waarvan zij het geheim hebben en die overigens niet gemakkelijk te ontwarren zijn ...

Over het algemeen is de houding van de ecologisten ten aanzien van de regeringservaring overwegend van kritische aard. Ongetwijfeld is dit de voornaamste reden voor de vrijwillige terugtrekking van Dominique Voynet, waarvan het algemeen politiek beheer van de laatste jaren niet altijd werd gewaardeerd. Deze ex-minister van milieu had goed pleiten voor een bedachtzame beoordeling van de vijf regeringsjaren – van "de meest linkse regering in Europa", verklaarde ze tijdens de zomeruniversiteit van de Groenen op 27 augustus jongstleden – zij werd nauwelijks gevolgd door een zaal die meer geneigd was om de sociaal-liberale keuzen van de vorige regering op de korrel te nemen. Welke oriëntering moeten zij behouden? Tijdens het laatste decennium was er veel aarzeling bij de ecologisten naarmate de geschillen en de interne hergroeperingen meer op de voorgrond traden. Een bocht naar links begin de jaren '90 (het opzij schuiven van Antoine Waechter), het zoeken naar toenadering met de "kritische linkerzijde", de "liberaal-libertaire" poging in 1994 met Daniël Cohn-Bendit, vervol-

gens de opname in 'la gauche plurielle' in 1997... Alles is er gepasseerd, en dat liet de ecologistische organisatie in een afwachting houding. Wat te doen, voortaan? Dominique Voynet zou misschien de ambitie gehad hebben de rol te spelen van een Joshka Fischer in Duitsland: zij heeft er niet de middelen voor gehad, grotendeels omdat de hegemonische onbuigzaamheid van de PS van Jospin haar dit niet heeft toegelaten. De linkerzijde van de Groenen zou een herankering willen aan de zijde van de civiele maatschappij, ten-einde een alternatieve dynamiek terug te vinden, zoals in de traditie van de Duitse 'Grünen' van de tachtiger jaren. Maar deze linkerzijde blijft een minderheid binnen de organisatie, ondanks haar versterking door de verkiezing in Parijs van Martine Billard.

Blijft nog de meerderheidslijn – maar in hoeverre meerderheid? – die belichaamd wordt door Noël Mamère. Deze volhardt in zijn positionering tijdens de pre-electorale periode. Deze volksvertegenwoordiger van de Gironde koos voor een duidelijk linkse verankering door de strijd tegen de veiligheidsopties van zowel rechts als de PS, door de verdediging van de openbare sector; door het met alle macht aan de kaak stellen van de mondialisering alsmede de sociaal-liberale logica die hij zonder aarzelen toeschrijft aan de Parti Socialiste. Noël Mamère pleit voor een engagement van de Groenen tegen de mondialisering en het liberalisme. Met wie? De ecologisten verwijzen graag naar de sociale beweging en richten unaniem hun geschut op het hegemonisme van de PS. Maar welke houding moeten ze aannemen tegenover de andere componenten van links? Hier is het vertoog vager. In feite is er een sterke tendens om van de expansie van de Groenen op zich een voorwaarde te maken voor een hersamenstelling van links. "Wees fier een Groene te zijn", zei in wezen Noël Mamère op de laatste zomeruniversiteit, "ga naar de verenigingen, maar druk u uit als ecologistische militanten..." Men kan veronderstellen dat het succes van hun confraters aan de andere zijde van de Rijn de Groenen iets meer in deze richting gaat stuwten. Rest nog, dat buiten elk dispositief aan bondgenootschappen, de situatie van de Groenen fragiel is en fragiel zal blijven.

Links van de Socialistische Partij

De socialisten zijn op zoek naar oplossingen die hun hegemonie vrijwaren; de Groenen verdagen de bepaling van hun politieke bondgenootschappen naar later... Is de situatie duidelijker aan de zijde van de formaties, die zich het meest links bevinden op het Franse politieke schaaqbord?

Extreem links is zoals voorheen opnieuw verdeeld. Zij is natuurlijk opgepept door het uitzonderlijk resultaat van haar kandidaten bij de presidentiële verkiezingen. Maar de wetgevende verkiezingen hebben het optimisme getemperd: zij hebben de vooruitgang van de laatste jaren niet doorgetrokken op dit terrein. Sedertdien hebben zich de tegenstellingen tussen de Ligue communiste révolutionnaire (LCR) en de Lutte ouvrière (LO) verdiept, want de oude verschillen in sensibiteit hebben het uiteindelijk gewonnen van de tactische convergenties. Het is juist dat de 10% van uiterst links een herdefiniëring noodzaken van de perspectieven.

De kwestie beroert voorzeker nauwelijks de vrienden van Arlette Laguiller, die eens temeer de voorkeur geven aan de eenzaamheid van de "révolutionnaires" tegenover alle anderen, en niet kunnen weerstaan aan de neiging de "kleinburgers" van de Ligue te hekelen. Deze is daarentegen meer van haar stuk gebracht. De militanten van deze organisatie weten inderdaad dat hun politieke invloed beperkt blijft. Enige tijd verleid door de electorale "springplank" die tot stand kwam door de algemene sympathie voor "Arlette", zijn zij vandaag gedwongen andere toenaderingen te zoeken. Maar met wie? Voor het ogenblik is de LCR enigszins klem gezet door haar globale veroordeling van 'la gauche plurielle' en de regeringsdeelname in haar geheel. Schuchtere openingen werden gemaakt door te stellen dat de houding van deze of gene tussen 1997 en 2002 geen hinderpaal mag zijn voor de gemeenschappelijke actie. Maar de evocatie van een bondgenootschap met de componenten van de parlementaire meerderheid van gisteren blijft verboden. De LCR houdt zich dus officieel bij een dubbele stelling: de vraag naar een "mobilisering van alle democratische krachten" (zie de verklaring van de LCR van 20 augustus tegen de "vrijheidsdodende projecten") en het idee dat "men een nieuwe antikapitalisti-

*Extreem links is zoals voorheen
opnieuw verdeeld. Zij is
natuurlijk opgepept door het
uitzonderlijk resultaat van
haar kandidaten bij de
presidentiële verkiezingen.*

sche kracht moet scheppen die breekt met de negatieve balans van ‘la gauche plurielle’” (Olivier Besancenot, 10 juni 2002).

De dagen na de verkiezingen was er overigens een opbloei van uit allerlei kringen komende oproepen tot herverkaveling van “links van links”. Vaak kwamen deze oproepen uit invloedssferen buiten de bestaande politieke formaties of kritische stromingen binnen deze formaties. Het merendeel formuleerde een kritisch standpunt ten aanzien van de situatie van links: een van deze oproepen, die bij de aanvang ondertekend werd door meer dan 1500 personen, had als betekenisvolle titel: “Wij willen iets anders”. Zij verenigen militanten uit zowel de politiek uiterste linkerzijde, de PCF, de “rood-groenen” als de “sociale beweging”. Zij drukken meestal de wens uit tot herverkaveling van de politieke ruimte links van de PS. Maar ook hier weet men niet goed of deze hersamenstelling zich dient te voltrekken in de vorm van een politieke eenheidsformatie (een “nieuwe politieke kracht”) of een coalitie van bestaande formaties (de “radicaliteitspool”). Het antwoord hierop is des te moeilijker omdat velen die zich terugvinden in deze oproepen, min of meer teleurgesteld zijn in de organisaties van extreemlinks, de PCF of de Groenen. De oproepen beogen in elk geval dat er tussen hen banden gesmeed worden: op 21 september verzamelden zich ongeveer 150 personen voor een debat rond gemeenschappelijke initiatieven, waarvan het principe – zo niet de verwezenlijking – door allen aanvaard werd.

Een communistische partij (PCF) aan het einde van haar krachten

Wat er gaat gebeuren aan de kant van de PCF, zal ongetwijfeld een van de beslissende elementen zijn bij elke verkaveling. In tegenstelling met wat zich heeft voorgedaan in de jaren '80, heeft de PCF tot het einde toe haar regeringsdeelname ervaren als “het verhogen van de druk”, zoals zij zelf soms zei, maar met behoud van haar vertegenwoordiging in de regering, waarbij ze, *grasso modo*, het spel van de parlementaire meerderheid speelde. Klaarblijkelijk betaalt zij nu de gevolgen van deze politieke keuze. Hoe kan ze opnieuw springlevend worden gemaakt? Na de rampzalige verkiezingsuitslagen (die nauwelijks verzacht worden door het behoud van een parlementaire groep en een mooie beweging van financiële solidariteit), heeft de PCF geen interne revolutie

gekend, alsof de opeenstapeling van mislukkingen over de laatste twintig jaar, ondanks de meerdere ombuigingen van de politieke lijn, een soort van verbijstering uitlokte. Maar de ontreddering is immens in een partij die reeds structureel verzwakt is. Wat te doen? Wat of wie moeten we afkeuren of beschuldigen bij deze nieuwe en dramatische achteruitgang? Voor een keer werd de reflectie hierover niet ingeluid door een officiële tekst van de leiding, maar door collectieve stellingnamen, die vallen onder wat vroeger beschouwd werd als een vorm van “fractionele activiteit”, wat het lot bleef van minderheden. Tijdens de weken die volgden op de wetgevende verkiezingen, werden vier teksten openbaar gemaakt. Deze groepeerden ongeveer het geheel van de communistische gevoeligheden, zelfs wanneer de naaste omgeving van de huidige nationale secretaris, Marie-George Buffet, zich niet rechtstreeks heeft willen engageren in deze fase van het debat.

Wat zijn de oorzaken van de electorale debacle? Voor de meest kritische geesten berust de voornaamste verantwoordelijkheid bij een ommekeer die zij sedert lang bekampen. Voor anderen – velen behoorden tot de kern van de leidende groep ten tijde van Georges Marchais – is de ommekeer formeel niet in het geding; de auteurs echter eisen een “kritische evaluatie ervan, om zijn tegenstellingen, ja zelfs ontsporingen te overwinnen”. Diegenen die men de “refondateurs” noemde en die zich bij de leiding vervoegden op het Congres van Martigues, in de lente van 2000, stellen de “ommekeer” evenmin in het geding, maar zij betreuren dat de gevestigde leidende organen “niet zoals aangekondigd de logica van de ommekeer tot het einde toe hebben gevolgd en de genomen besluiten hebben uitgewerkt”. Enkel de verantwoordelijken die het meest nabij Robert Hue staan, hebben besloten tot – een ongewoon feit in de traditie van de Franse leiding – zich uit te drukken in een collectief document, waarin zij er zich op toeleggen het sedert 1994 gevolgde beheer schoon te wassen; de verantwoordelijkheid voor de moeilijkheden wordt eerder toegeschreven aan hen die op een of andere wijze de ommekeer hebben tegengewerkt, inbegrepen de ‘refondateurs’, beschuldigd van een zeker “gauchisme” met hun opdringerige verwijzing naar de “radicaliteitspool”.

Het kritisch vertoog over “la gauche plurielle” heeft overal de overhand, zelfs in de meest direc-

te omgeving van Robert Hue. De regeringsdeelname wordt niet op zich aangeklaagd – behalve bij de meest heftige tegenstanders van de “ommekeer” – maar iedereen is er geheel van overtuigd, dat de integratie, in het kader van een institutioneel links dat door de PS gedomineerd wordt, het reeds sedert twee decennia aangetast imago iets meer heeft vertroebeld. Blijft de meest kiese vraag: welke strategie voortaan aannemen? Op dit punt vervoegen zich de oude aanhangers van Georges Marchais en die uit de nabijheid van Robert Hue in hun dubbele afwijzing “van de sociaal-democratie en van extreemlinks”. Dit is wat de vrienden van de nieuwe Voorzitter van de partij – het congres van december 2001 had inderdaad besloten een tweemanschap te installeren, Voorzitter en Nationaal Secretaris aan de top van de organisatie – expliciet terzelfder tijd weigeren, namelijk de integratie binnen de grote partij van links – wat overigens niemand eist binnen de PCF – of een koppeling aan een “radicaliteitspool” – wat op een andere manier reeds jaren een van de stokpaardjes van de ‘refondateurs’ is.¹ Over het geheel genomen zijn het de ‘refondateurs’ die voor het ogenblik het meest bereid zijn een formeel voorstel tot bondgenootschappen te formuleren. Zij stellen voor om de zoektocht naar noodzakelijke op verandering aansturende meerderheden – wat potentieel het geheel van links insluit – te combineren met “de verzameling van radicaliteiten” – wat het meest linkse deel van het politieke veld en de sociale beweging aangaat.

Wat is over het geheel de mogelijke toekomst van het communisme in Frankrijk? Ook al wordt door alle intervenanten gesteld dat er een toekomst voor het communisme mogelijk blijft, toch overdekken momenteel de manieren om zich haar verwezenlijking voor te stellen elkaar niet, zelfs indien de tegenstellingen niet noodzakelijk onoverkomelijk zijn.

De “anti-ommekeer-partijgangers” zijn het meest terughoudend ten aanzien van de gedachte aan substantiële veranderingen: voor hen is het hoofdzakelijk terug te keren naar de oorspronkelijke geest van “de keuze voor de revolutionaire weg van het congres van Tours”. Door de aanhangers van deze bijdrage wordt de evolutie zelf aangevoeld als een concessie aan een moderniteit die slechts deze van het kapitaal kan zijn. Voor hen, zoals voor de aanhangers van “la Gauche communiste”, kan geen enkel vertrouwen gegeven worden aan de huidige leiding; de militanten worden opgeroepen “op zichzelf te rekenen”.

Als voorstanders van het behoud van een organisch verband met de wereld van de arbeid en gehecht aan een “communisme, niet van elites maar van militanten”, zijn de oude aanhangers van Marchais ook bevreesd voor het “gevaar van identiteitsverlies en verdwijning”. Maar om dit af te wenden, menen zij dat het er minder op aan komt een stap terug te zetten, dan wel te slagen in de uitwerking van een “op verandering en vereniging gericht, geloofwaardig project” dat ontstaat is van het traditioneel etatisme dat tekenend was voor de cultuur van het communisme, maar met behoud van haar sterke antikapitalistische dynamiek.

Omwille van hun gemeenschappelijke verwijzing naar een “communisme voor de 21ste eeuw”, lijken de mensen in de nabijheid van Robert Hue en de oude ‘refondateurs’ formeel nader tot elkaar te komen, wat de bepaling van het objectief betreft. Maar de vrienden van de huidige voorzitter menen dat men hiertoe verder dient te gaan langs de door Robert Hue aangemoedigde lijn. Zij vinden een herdefiniëring van de politieke strategie niet nuttig, en zijn daarom eerder zwijgzaam over de oorzaken die geleid hebben tot de huidige impasses. Zij pleiten voor een nieuwe “funderende” etappe – het 30ste Congres tekent zich reeds af als “funderend” – waarvan de verwezenlijking de sleutel zou zijn voor een hernieuwd politiek evenwicht aan de linkerzijde.

De ‘refondateurs’ – en zij die zich bij hen in een kritische houding vervoegd hebben – staan sceptisch tegenover elk proclameren van een vernieuwing binnen enkel het bestaande kader. Sedert enige tijd leggen zij met klem de nadruk op de tekorten van het communistisch project; ongerust als ze zijn over de blijvende breuk tussen politieke constructies en sociale beweging, oordelen zij vooral dat de geboorte van een “postbolsjewistisch” communisme niet uitsluitend kan voortkomen uit de rangen van de PCF. Om deze reden stellen zij aan de communisten voor zich te engageren in een demarche tot samenwerking met potentieel andere protagonisten van de “nieuwe communistische partij”. Omwille hiervan maken zij van de verwijzing naar een “Staten-generaal van het communisme” een hoofdelement van een werkelijke reconstructie, terwijl tezelfdertijd nieuwe convergenties tot stand komen tussen de veelvuldige gevoeligheden van de “radicaliteit”.

Zal het voor 2003 aangekondigde congres de knoop doorhakken tussen deze verschillende hypothesen? Zal het erin slagen om de onvermijdelijkheid van de logica van de achteruitgang te weerleggen? Op de Nationale Conferentie te Genevilliers van 26 juni jongstleden heeft Marie-George Buffet de bevraging hernomen, die zij had gelanceerd bij het afsluiten van het laatste congres. Is de verspreiding van de krachten “die iets anders verwachten” geen bron van steriliteit, en daarbij aansluitend vroeg zij zich af: “Of men van deze vereiste – namelijk het vermogen van deze krachten voor een maatschappelijke hervorming – geen strategische kwestie moest maken?”

Maar de manier om dit te bereiken lokt nog heel wat debatten uit in een organisatie die min of meer unaniem verlangt te breken met een feitelijke ondergeschiktheid aan de meerderheidskeuzen die opgelegd werden door de PS. Een deel van de communistische militanten en kaders is aange trokken door het zoeken naar allianties links van de PS. Zeker niemand – inbegrepen zij die de totstandkoming van een radicale pool inroepen – lijkt gehecht aan de vorming van enge kartels van organisaties van extreem-links. Maar de communisten aarzelen over de methode om politieke convergenties te realiseren. Moet men pogen op directe wijze de miljoenen individuen te verzamelen, die een verlangen naar een alternatief hebben uitgedrukt of niet hebben gestemd, waarbij ze abstractie maakten van de bestaande organisaties? De demarche vooronderstelt dat de PCF een vermogen tot verzamelen heeft, die – in feite – buiten het bereik van anderen, militanten of verantwoordelijken, lijkt te liggen. Dat pleit dus tegelijkertijd voor nieuwe verhoudingen met de ontgoochelde bevolking, voor verschillende relaties met de verenigingen, en voor het zoeken naar convergenties, inbegrepen electorale, met het geheel van het terrein van de radicaliteit. Maar hiervoor zal men nog de vooringenomenheden moeten overwinnen van vele militanten die even heftig zowel de sociaal-democratie als het “gouchisme” verwerpen.

(vertaling: Jos Wölles)

Noten

1. Met zijn schrijven van 5 november 2002 aan nationaal secretaris Marie-George Buffet kondigde R. Hue aan dat hij, bij het komende partijcongres, niet meer zijn kandida-

tuur voor het voorzitterschap wenst te hernieuwen. De door hem aangehaalde redenen hebben betrekking op zijn deelname aan het open debat in de partij en het feit dat hij, binnen en buiten de partij, wordt geïnterpelleerd als een van de voornaamste verantwoordelijken van ‘la gauche plurielle’, in het debat omtrent de toekomst van links. Hij besluit zijn brief met te stellen dat dit geenszins betekent dat hij verzaakt aan zijn politiek engagement. Tevens wenst hij zich te wijden aan “het tot stand komen van een politieke stichting, die een kruispunt zou kunnen zijn voor onderzoek, internationale samenwerking, theoretische confrontaties en vorming, als bijdrage tot een sociaal- en burgerinitiatief voor de huidige mondialisering.” (noot van de vertaler)